

บทที่ 2

ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์

ด้วยเหตุที่มนุษย์มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด ดังนั้นมนุษย์จึงมีการแสดงออกปฏิกิริยาในลักษณะต่างๆ กัน เมื่อเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ อากาการกระทำหรือกิริยาที่แสดงออกมานั้นเรียกว่า พฤติกรรม

นักจิตวิทยาต่างมีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งนั้น เป็นผลจากการตอบสนองของแรงขับที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก เช่น เมื่อเกิดความกระหายน้ำก็ต้องดื่มน้ำดื่ม หากต้องการเงิน อาจแสดงออกโดยการหางานทำหรือขโมยของผู้อื่น เป็นต้น พฤติกรรมที่แสดงออกมามีทั้งการกระทำที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว หากเรารู้สาเหตุ รู้ความต้องการอันเป็นแรงขับของพฤติกรรมแล้ว เราก็สามารถควบคุมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นพฤติกรรมที่ต้องการได้

พฤติกรรมของมนุษย์มีความสลับซับซ้อนยากที่จะกำหนดให้แน่ชัดลงไปว่า ต้องเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดดังนั้นในการเกี่ยวข้องกับสัมพันธที่ติดกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มนั้น จึงควรจะศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมพื้นฐานของมนุษย์เป็นเบื้องต้นเสียก่อน

ธรรมชาติของมนุษย์

ธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เราเชื่อว่ามนุษย์ทุกหนทุกแห่งทุกยุคทุกสมัยมีเหมือนกัน ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่า มนุษย์เหล่านั้นมีความแตกต่างกันอย่างไรในด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพและตำแหน่งในสังคม

ธรรมชาติหรือธาตุแท้ของมนุษย์นั้นเป็นอย่างไร เป็นข้อสงสัยที่นักปราชญ์ นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา และนักวิชาการแขนงอื่น ๆ ให้ความสนใจศึกษาค้นหาหาคำตอบอย่างจริงจัง และได้ข้อสรุปเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในแง่จริยธรรม เป็น 3 แนวความคิดดังนี้¹

1. ธรรมชาติมนุษย์โดยกำเนิดดี (Innately Good)

¹ พรรรณี ช. เจนจิต. จิตวิทยาการเรียนการสอน. หน้า 49.

2. ธรรมชาติมนุษย์โดยกำเนิดเลว (Innately Bad)

3. ธรรมชาติมนุษย์โดยกำเนิดว่างเปล่า ไม่มีทั้งความดีและความเลว (Innately Neutral, Neither Good Nor Bad)

1. ธรรมชาติมนุษย์โดยกำเนิดดี เป็นความเชื่อที่ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตใจที่ดีงาม และอยากเป็นคนดี หากมนุษย์ได้สิ่งแวดล้อมที่ดี พร้อมทั้งจะเปิดโอกาสให้มนุษย์แสดงออก ซึ่งความดีงามนั้น ตลอดทั้งส่งเสริมให้คุณธรรมที่มีมาในจิตใจได้งอกงามยิ่งขึ้น มนุษย์จะเป็นคนดีอย่างแน่นอน ดังทฤษฎีของบุคคลต่อไปนี้

เม่งจื๊อ¹ (Mencius) นักปราชญ์ชาวจีน ให้ทฤษฎีไว้ว่าธรรมชาติของมนุษย์มีสภาพเป็นความดีงามโดยกำเนิด กล่าวคือ จิตใจของมนุษย์โดยธรรมชาติตั้งเดิมประกอบด้วยคุณธรรม แต่มีธรรมชาติอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ดีไม่เลวในตัวของมันเอง เช่น ความต้องการและสัญชาตญาณต่าง ๆ ธรรมชาติส่วนนี้จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับ การสั่งสมอบรม และการพัฒนาคุณธรรมที่มีอยู่ตั้งเดิมนั้นได้แค่ไหน เพียงไร การที่เม่งจื๊อยืนยันว่า ธรรมชาติของมนุษย์ดีโดยกำเนิดนั้นหมายความว่า ในธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีพื้นฐานแห่งความดีงามอยู่แล้ว และสามารถพัฒนาให้เจริญงอกงามขึ้นได้โดยลำดับ พื้นฐานแห่งความดีงามอันเป็นคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์นั้นมีลักษณะ 4 ประการ คือ

1. ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (The Feeling of Comisseration) นั่นคือไม่มีจิตใจดวงใดโดยสภาพปกติจะเฉยเมยต่อความทุกข์ทรมานของชีวิตอื่น ๆ ได้ โดยไม่เกิดความรู้สึกเวทนาสงสาร

2. ความรู้สึกละอายใจและรังเกียจต่อความชั่ว (The Feeling of Shame and Dislike) นั่นคือจิตทุกดวงโดยสภาพปกติมีความรู้สึกละอายใจ และรังเกียจต่อความชั่ว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการยึดมั่นในศีลธรรม

3. ความรู้สึกที่เป็นความสุภาพอ่อนโยน (The Feeling of Modesty) คือ บ่อเกิดของการปฏิบัติอันงามและเหมาะสม

4. ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (Sense of Right and Wrong) เป็นความสำนึกที่บ่งบอกถึงจุดเริ่มต้นของปัญญา

¹น้อย พงษ์สนิท. ปรัชญาจีน. หน้า 44 - 45.

ในเมื่อความรู้สึกอันเป็นคุณธรรมเบื้องต้นมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ หน้าที่ของมนุษย์คือการส่งเสริม พัฒนาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น

อับราฮัม เอช. มาสโลว์¹ (Abraham H. Maslow) มีความเชื่อว่าจิตใจพื้นฐานของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดคือ ความใฝ่ดี อยากเป็นคนดี อยากทำความดี และใคร่กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ มนุษย์สูญเสียธรรมชาติใฝ่ดีและธรรมชาติสรรค์สร้างเพราะอิทธิพลของสังคม

คาร์ล โรเจอร์ส² (Carl Rogers) ก็มีความเชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดี เช่นกัน มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะพัฒนาตน เพื่อให้เป็นคนเต็มสมบูรณ์ตามศักยภาพเฉพาะตน คนใฝ่ดีแต่ไม่ใช่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นเพราะสิ่งแวดล้อมทางสังคมชักนำให้เป็นไป เช่น การเลี้ยงดูของพ่อแม่ การคบเพื่อนชั่ว เป็นต้น ดังนั้น ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์จึงถูกบิดเบือน ดังแนวความคิดที่ว่า "ความชั่วร้าย การทำลาย และแรงผลักดันที่รุนแรงในตัวมนุษย์ จะเกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ชั่วร้ายมากกว่าที่จะเกิดจากสันดานของมนุษย์"³

จากทฤษฎีดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า ธาตุแท้ของมนุษย์เป็นคนดีโดยกำเนิด มนุษย์มีคุณค่าและพยายามทำในสิ่งที่ดีงามที่เป็นการพัฒนาตนเองและสร้างสรรค์สังคม ความชั่วหรือความเลวของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง โดยได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมเป็นสำคัญ หากต้องการให้คนเป็นคนดี จึงให้โอกาสเขาได้แสดงหรือกระทำในสิ่งที่ดีแต่พยายามสกัดกั้นหรือยับยั้งการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เลวร้ายเท่าที่จะพึงกระทำได้

2. ธรรมชาติมนุษย์โดยกำเนิดแล้ว เป็นแนวความเชื่อที่ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความเห็นแก่ตัวธรรมชาติของมนุษย์โดยปรกติชั่วร้าย ถ้าอยากให้มนุษย์เป็นคนดี จะต้องมีการอบรมสั่งสอนหรือวางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ยึดเป็นแนวปฏิบัติตน บุคคลสำคัญที่มีทฤษฎีตามแนวคิดนี้คือ

ซุนจื่อ (Hsyn Tzu) กล่าวเกี่ยวกับธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ไว้ว่า

¹ ศรีเวื่อน แก้วกิงวาล. รู้เรา รู้เขาด้วยจิตวิทยาบุคลิกภาพ. หน้า 108.

² ล.ต. หน้า 129.

³ นवलละออ สุภาพ. ทฤษฎีบุคลิกภาพ. หน้า 262.

ธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้าย (Evil) ความดีงามอะไรก็ตามที่บุคคลมีอยู่ สิ่งนั้น เป็นผลมาจากศึกษาอบรม (Acquired Training) มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความรัก ผลประโยชน์ตน ถ้าปล่อยไปตามความโน้มเอียงโดยธรรมชาตินี้ มนุษย์จะชอบแก่งแย่งชิงดี มักได้ ชีโลก ไร้ความสุขภาพและความเป็นใจผู้อื่น มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความ อิจฉาริษยาและความชิงชังผู้อื่น ... โดยกำเนิดอีกเช่นกัน มนุษย์เกิดมาพร้อมกับ ความปรารถนาหรือกิเลสตัณหา (Desires) ทางหูทางตา ...¹

คำกล่าวของซุนจื่อสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า "ตัณหาหรือความอยาก มีตาม ธรรมชาติในมนุษย์ และเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์เห็นแก่ตัว"

ซิกมันด์ ฟรอยด์² (Sigmund Freud) มีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับมี Id (อีต) ติดตัวมาแล้ว Id เป็นพลังชนิดหนึ่งในจิตที่ผลักดันให้มนุษย์กระทำการพฤติกรรมทุกอย่าง เพื่อให้ตนเองมีความสุข สนุกสนาน หลีกเลี่ยงจากความทุกข์และความเจ็บปวดทรมาน โดยไม่ คำนึงว่าบุคคลอื่นจะเดือดร้อนหรือไม่ โดยสรุปแล้วธรรมชาติของมนุษย์ในทฤษฎีของฟรอยด์ เป็นไปในแง่ลบ เขาถือว่า มนุษย์เป็นคนเห็นแก่ตัว มีความก้าวร้าว ไร้เหตุผล และพฤติกรรม ของมนุษย์ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อำนาจผลักดันที่มีโดยมนุษย์ไม่รู้ตัว

โทมัส ฮอบส์³ (Thomas Hobbes) เป็นอีกผู้หนึ่งที่จัดอยู่ในกลุ่มแนวคิดนี้ เขาได้ เสนอทฤษฎีอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์และสังคมมนุษย์ โดยมีความเชื่อเบื้องต้นว่ามนุษย์ทุกคน ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์แก่ตนเองทั้งสิ้น การรวมตัวกันเป็นสังคม การสร้างกฎเกณฑ์ เช่น กฎหมายบ้านเมือง หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ควบคุมและชี้นำพฤติกรรมของคนในสังคม ล้วนมีจุดมุ่งหมายในการตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล มิให้ลูก้าผลประโยชน์ของ กันและกัน ทั้งนี้เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างเต็มที่และมีความสุข ในกรณี ที่มนุษย์ช่วยเหลือกัน ก็เป็นการช่วยเหลือตนเองโดยอ้อม เพื่อให้ผู้อื่นช่วยเหลือตนโดยคนใด คนหนึ่ง หรือในโอกาสใดโอกาสหนึ่ง เป็นต้น

¹ น้อย พงษ์สนิท. ปรัชญาจีน. หน้า 73.

² สุจิต บุญบงการ และคณะ. มนุษย์กับสังคม. หน้า 29-30.

³ ล.ด. หน้า 33 - 34.

จากทฤษฎีดังกล่าว เป็นที่ประจักษ์แจ้งว่ากลุ่มนี้มีแนวความคิดว่า มนุษย์ตามธรรมชาติเป็นคนก้าวร้าว จะต่อต้านผู้อื่นที่เหนือกว่าตน มนุษย์เป็นคนเห็นแก่ตัว ชอบอะไรตามสะดวกสบาย ง่าย ๆ ชาติวินัยในตนเอง และไม่มีเหตุผล ดังนั้นคนในสังคมต้องช่วยกันกล่อมเกล่าจิตใจของคนรุ่นใหม่ให้มีจิตใจที่ดีงามและเป็นคนดีของสังคม เพื่อร่วมสร้างความรุ่งเรืองแก่ชาติบ้านเมืองต่อไป

3. **ธรรมชาติของมนุษย์โดยกำเนิดว่างเปล่า ไม่มีทั้งความดีและความเลว** เป็นแนวความคิดเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า ไม่มีอะไรติดตัวมาเลย ความดีความเลวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ผู้นั้น โดยตรง ดังทฤษฎีต่อไปนี้

จอห์น ลอค (John Locke) มีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตใจที่ว่างเปล่า และพร้อมที่รับรู้สิ่งต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เรียกว่าประสบการณ์ ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้ "จิตเหมือนกระดาษเปล่าปราศจากคุณสมบัติใด ๆ ปราศจากความรู้ มันได้รับมาจากไหนเล่า คลังวัสดุอันแตกต่างกันหลายหลากเหล่านี้มาจากไหน.....ข้าพเจ้าขอตอบเพียงว่า ประสบการณ์...."¹

กลุ่มลัทธิภาวะ² (Existentialism) มีความเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า คือไม่มี "แบบ" หรือ "ธรรมชาติมนุษย์" ลักษณะต่าง ๆ เช่น ดีหรือชั่วเป็นลักษณะที่สร้างขึ้นหลังจากมนุษย์เกิดมาแล้ว

กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ให้ความเห็นว่า มนุษย์จะเติบโตขึ้นมาอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการจัดสภาพแวดล้อม และการกำหนดทิศทางการพัฒนาการของมนุษย์ และยังเชื่อว่าพฤติกรรมและพัฒนานั้นถูกควบคุมและกำหนดได้ตามที่ต้องการ ดังปรากฏในการปาฐกถาหนึ่งของ จอห์น บี. วัตสัน (John B. Watson) ว่า

นำทารกที่แข็งแรงและสมบูรณ์มาให้ข้าพเจ้าสามารถที่จะสัมผัสเลือกเด็กคนใดคนหนึ่งมาอบรมให้เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญในแขนงใดแขนงหนึ่งก็ได้ที่ข้าพเจ้าต้องการ เป็นแพทย์

¹วิทย์ วิศทเวทย์. ปรัชญาทั่วไป. หน้า 112.

²กิติมา ปริตติลล. ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1. หน้า 63.

นักกฎหมาย ศิลปิน นักธุรกิจ หรือแม้กระทั่งจะให้ เป็นขอทานหรือช โมย ทั้งนี้ไม่ว่าเขาจะมี
พรสวรรค์ รสนิยม ความสามารถ ความโน้มเอียง หรือเชื้อชาติของบิดามารดาเป็นอะไร
ก็ตาม”¹

จากทรรศนะที่กล่าวมา จะเห็นว่ากลุ่มนี้มีแนวความคิดว่า มนุษย์ไม่มีธรรมชาติใด ๆ
ติดตัวมาเลย พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งดีและไม่ดี เกิดขึ้นจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม
ทางสังคมเป็นสำคัญ ดังนั้นหากต้องการให้มนุษย์เป็นคนดี ก็ควรให้เขาได้รับประสบการณ์ที่ดี ๆ
อย่างเพียงพอ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ทั้ง 3 กลุ่มนั้น ปรากฏข้อเท็จจริง
ประการหนึ่งว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการประพฤติปฏิบัติตนเป็น
คนดีหรือคนไม่ดี และตัวมนุษย์เองต่างก็เป็นสิ่งแวดล้อมของกันและกัน ควรมีความคิด ความ
รู้สึกและประพฤติปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงามหรือสร้างสรรค์ เพื่อความก้าวหน้าของชีวิตและ
สังคมภายใต้ความรักและความสงบสุขของทุกคน

ปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์¹

ไรท์แมน (Wrightsman) ศึกษาจากข้อเขียนของนักปรัชญา นักการศาสนาและ
นักสังคมศาสตร์ พบว่าความเชื่อของคนเราเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มีองค์ประกอบ 6
ประการด้วยกัน คือ

1. การไว้วางใจกับการไม่ไว้วางใจผู้อื่น (Trustworthiness Versus
Untrustworthiness) เป็นความเชื่อของคนว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความน่าไว้วางใจ
ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ หรือความเชื่อที่ว่ามนุษย์ไม่มีความน่าไว้วางใจไม่มีความซื่อ
สัตย์ และไม่มีความรับผิดชอบ ในหมู่นักจิตวิทยาเองก็มีความคิดเห็นแตกต่างกัน เป็นอย่างมาก
เช่น โรเจอร์สมีความเห็นจากประสบการณ์ของเขาว่า คนเรานั้นมีลักษณะต่าง ๆ ซึ่งดูเหมือน
จะฝังแน่นในเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ชาติ ลักษณะเหล่านี้ได้แก่การรักความก้าวหน้า รักการสร้าง
สรรค์ ยึดถือความจริงเป็นเกณฑ์และไว้วางใจได้ ในทางตรงกันข้าม ฟรอยด์มีความเห็นว่า

¹วิทย์ วิศทเวทย์. ปรัชญาทั่วไป. หน้า 79.

²ธีระพร อุวรรณโน. จิตวิทยาสังคม. หน้า 3/1 - 3/4.

ธรรมชาติของมนุษย์นั้น โดยส่วนใหญ่แล้วไม่มีคุณค่าอะไรเลย ส่วนสกินเนอร์มีความเห็นว่า ไม่มีสิ่งใดที่อาจเรียกได้ว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ พฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นความซื่อสัตย์ หรือความทุจริต สามารถปลูกฝังในมนุษย์ได้ โดยการให้แรงสนับสนุนหรือรางวัลในลักษณะที่ต่างกัน

2. ความเสียสละกับความเห็นแก่ตัว (Altruism Versus Selfishness) เป็นความเชื่อของคนว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ไม่เห็นแก่ตัวและเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น หรือเชื่อว่ามนุษย์เห็นแก่ตัวและไม่สนใจว่าผู้อื่นจะเป็นอย่างไร เช่น บางคนถูกทำร้ายร่างกายในขณะที่มีผู้เห็นเหตุการณ์มากมายแต่ไม่มีใครให้ความช่วยเหลือเขาเลย แต่บางคนให้การช่วยเหลือคนแปลกหน้า โดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนจากผู้รับความช่วยเหลือเลย เป็นต้น

3. การเป็นตัวของตัวเองกับการคล้อยตามอิทธิพลของกลุ่ม (Independence Versus Conformity To Group Pressures) เป็นความเชื่อของคนที่ว่า มนุษย์ควรมีความเป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเอง หรือความเชื่อที่ว่ามนุษย์ควรยึดมั่นในการคล้อยตามอิทธิพลของผู้นำกลุ่ม หรือสังคม ซึ่งแต่ละสังคมให้ความสำคัญและเน้นหนักต่างกันไป เช่น บางสังคมให้คุณค่าแก่ความสามารถของคนในการที่จะปฏิบัติตัวในทำนองสนลุ่ม แต่บางสังคมให้ความสำคัญกับความคิดสร้างสรรค์หรือความสามารถพิเศษของบุคคล เป็นต้น

4. พลังจิตและความมีเหตุผลกับการควบคุมจากภายนอกและความไม่มีเหตุผล (Strength of Will and Rationality Versus an External of Control and Irrationality) เป็นความเชื่อที่ว่ามนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมและการกระทำของตัวเองได้ และสามารถเข้าใจถึงเหตุผลของการกระทำนั้น ๆ ได้ด้วย หรือความเชื่อที่ว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นไปตามยถากรรม และการควบคุมจากภายนอก คนทั่วไปมักจะถือว่าการกระทำสิ่งใดโดยบุคคลหนึ่งมักมีเหตุผลอยู่เบื้องหลัง และผลที่ได้รับจากการกระทำนั้น ๆ ก็เหมาะสมแล้ว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คนบางคนถึงคราวเคราะห์ร้าย ถูกจับ หรือถูกทำร้ายร่างกาย เมื่อพบกับคนอื่นภายหลัง อาจเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเพื่อน ๆ ก็มักจะถูกถามว่าทำไมถึงไปอยู่ที่นั่นในเวลานั้น ๆ เพียงคนเดียว ทำไมจึงพกเงินไปมากมายเช่นนั้น หรือทำไมถึงไม่ร้องเรียกให้คนอื่นช่วย คำถามเหล่านี้มักจะแสดงให้เห็นถึงความพยายามของคนที่จะค้นหาเหตุผลของพฤติกรรมของผู้อื่น แม้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นอาจไม่มีเหตุผลใดเลยที่ขึ้นอยู่กับผู้รับเคราะห์ก็ตาม การมองปัญหาในลักษณะที่กล่าวถึงนี้ผู้รับเคราะห์เองก็มักมองไปในแง่ที่ต่างกัน คือเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพราะสภาพแวดล้อมเป็นสาเหตุ มากกว่าที่จะเห็นว่าตนเองเป็นสาเหตุ

องค์ประกอบทั้งสี่ที่กล่าวถึงมานี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีลักษณะค่อนข้างเอกเทศ จากกันและกัน แต่องค์ประกอบอีกสองประการที่จะกล่าวถึง เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทั้งสี่ประการข้างต้น

5. ความคล้ายคลึงกับความแตกต่าง (Similarity Versus Variability)

เป็นความเชื่อที่ว่า คนเรามีความแตกต่างกันหรือมีความคล้ายคลึงกันเพียงใด นักจิตวิทยาคลินิกส่วนมากเชื่อว่า คนเรามีความแตกต่างกัน แต่ละคนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง แต่นักทฤษฎีทางบุคลิกภาพส่วนใหญ่กลับเห็นว่า คนเรามีความคล้ายคลึงกันจึงมีการจัดแบ่ง เป็นประเภทตามความคล้ายคลึงนั้น ๆ สำหรับความเชื่อของคนทั่วไปอาจผสมผสานกันมากกว่าจะเป็นไปในรูปหนึ่งรูปใดโดยเฉพาะ

6. ความสลับซับซ้อนกับความง่ายต่อการเข้าใจ (Complexity Versus

Simplicity) บางคนมักเชื่อว่าพฤติกรรมของผู้อื่นมักจะสลับซับซ้อนและมีเหตุผลอยู่เบื้องหลังมากมายหลายประการ ยากที่จะเข้าใจ แต่บางคนก็เชื่อว่าคนส่วนใหญ่ไม่มีความซับซ้อนต่อการเข้าใจเลย

องค์ประกอบทั้งหกประการ จัดเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และเมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้วก็มีคำถามมากมายที่ได้มีการศึกษากันมาเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์ โดยคำถามเหล่านี้ตั้งอยู่บนข้อสมมติพื้นฐานสองประการคือ ประการแรกเราเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความประสงค์จะเข้าใจผู้อื่น เพราะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การเข้าใจซึ่งกันและกัน ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขในกลุ่มหรือในสังคม ประการที่สองเมื่อเรามีความพยายามที่จะเข้าใจผู้อื่นแล้ว เราก็พยายามคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่น โดยอาศัยหลักหลายประการด้วยกัน เพราะมนุษย์จะหาความสุขในชีวิตไม่ได้เลย หากเขาไม่สามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นได้

ความแตกต่างของมนุษย์

จากสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ แม้ว่ามนุษย์จะมีระบบอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายโดยภาพรวมเหมือนกันก็ตาม หากพิจารณากันในรายละเอียด จะเห็นความแตกต่างของมนุษย์ (Individual Difference) ในด้านรูปร่าง หน้าตา นิสัย เจตคติ ฯลฯ ซึ่งทำให้มนุษย์แต่ละคนมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน

นักจิตวิทยาแบ่งความแตกต่างของมนุษย์เป็น 4 ด้านด้วยกันคือ

1. ความแตกต่างทางด้านร่างกาย มนุษย์โดยทั่วไปจะมีความแตกต่างทางร่างกายที่เห็นได้ชัดเจน คือ รูปร่างหน้าตา สีผิว สีผม น้ำเสียง ท่าทาง และเพศ ในบางรายอาจพบความบกพร่องทางกายด้วย เช่น ปากแหว่ง ศีรษะล้าน โรคภูมิแพ้ เป็นต้น การที่เรารู้สึกถึงความแตกต่างทางร่างกายของมนุษย์จะช่วยให้เราปฏิบัติต่อเขาอย่างถูกต้องเหมาะสม เช่น ไม่นำความบกพร่องของผู้อื่นมากล่าวล้อเลียน เป็นต้น

2. ความแตกต่างทางด้านความรู้และสติปัญญา มนุษย์เรามีความรู้และระดับสติปัญญาไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การได้รับโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้มาอย่างไร ประกอบกับ พันธุกรรมกำหนดขีดความสามารถทางสติปัญญาไว้เพียงใด ความแตกต่างด้านนี้ที่ปรากฏให้เห็นชัดคือ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ การเข้าใจความแตกต่างของมนุษย์ในด้านนี้ จะช่วยให้เรารู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแบ่งมนุษย์ตามภูมิปัญญาเป็น 4 ประเภท คือ

ประเภทที่หนึ่ง อุกมฤตัญญู เปรียบได้กับบัวพื้หน้า หมายถึง ผู้ที่สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็ว และถูกต้อง เพียงแต่ยกหัวข้อเรื่องให้ฟังเท่านั้น

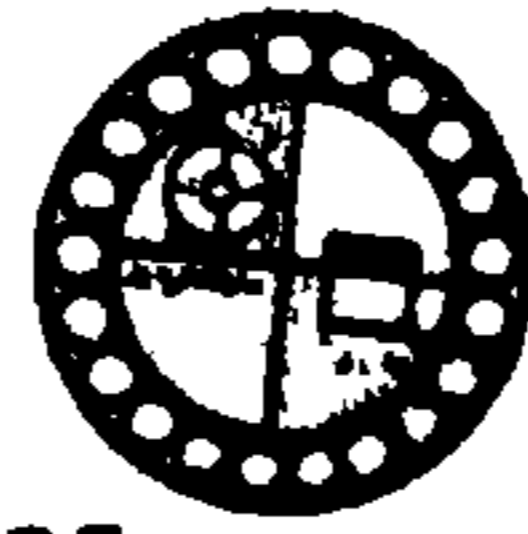
ประเภทที่สอง วิปจิตัญญู เปรียบได้กับบัวปริ่มน้ำ หมายถึง ผู้ที่สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ก็ต่อเมื่อได้อธิบายใจความตามหัวเรื่องนั้น ๆ

ประเภทที่สาม เนยยะ เปรียบได้กับบัวใต้น้ำ หมายถึง ผู้ที่ต้องการคำแนะนำเพิ่มเติมหรือการชี้แนะ จึงจะเข้าใจและปฏิบัติตามได้

ประเภทที่สี่ ปทปรมะ เปรียบได้กับบัวตืดดิน หมายถึง ผู้ที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแลเพราะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างยากลำบาก

3. ความแตกต่างทางด้านสังคม จากการศึกษาสภาพทางสังคมของมนุษย์มีความแตกต่างกันในหลายลักษณะ เช่น บางคนชอบคบหาสมาคมกับผู้อื่น บางคนหลีกเลี่ยงสังคม และบางคนต่อต้านสังคม ความแตกต่างด้านสังคมศึกษาสังเกตได้จากการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม

4. ความแตกต่างทางด้านอารมณ์ มนุษย์จะมีสภาพอารมณ์ที่แตกต่างกัน เช่นบางคนร่าเริง บางคนหงุดหงิดง่าย บางคนใจร้อน เป็นต้น ความแตกต่างทางอารมณ์ที่เห็นได้ชัดคือความสามารถในการควบคุมอารมณ์ และการแสดงพฤติกรรมขณะเกิดอารมณ์ การเข้าใจเกี่ยว

กับความแตกต่างด้านอารมณ์ของมนุษย์ ย่อมเป็นแนวทางให้เราติดต่อสัมพันธ์กับเขาได้อย่างราบรื่น ปราศจากความขัดแย้ง

แอนดรูว์ เจ. ดูบริน¹ (Andrew J. Dubrin) ศึกษาสภาพการทำงานของคน และสรุปหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องพื้นฐานของความแตกต่างของบุคคลไว้ ดังนี้คือ

1. บุคคลมีพลังที่จะอดทนต่อสู้กับความยากลำบากไว้ไม่เท่ากัน ในการทำงานจะพบว่าบางคนเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานหนักก็จะถอยหนีเพราะร่างกายล้างานหนักไม่ไหว แต่บางคนต่อสู้งานหนักได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความสามารถที่จะอดทนต่อสู้กับความยากลำบากของชีวิต ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมทางด้านสรีระและจิตใจของบุคคล
2. บุคคลมีความรักและสนใจการทำงานไม่เหมือนกัน บางคนรักและสนใจที่จะทำงานใหม่ ๆ ที่น่าสนใจหรือท้าทายความสามารถของตน แต่บางคนกลับชอบทำงานง่าย ๆ สบาย ๆ ไม่ต้องใช้สติปัญญาหรือความรับผิดชอบ ดังนั้นในการมอบหมายงานควรพิจารณาให้เหมาะสมกับบุคคล
3. บุคคลชอบลักษณะของการเป็นผู้นำแตกต่างกัน บางคนชอบผู้นำแบบประชาธิปไตย เขาจะทำงานได้ดีถ้าผู้นำให้เสรีภาพในการทำงาน บางคนชอบผู้นำแบบเผด็จการ จะทำงานได้ดีเมื่อมีการใช้อำนาจบังคับ และควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด โดยหลักการคนที่ด้อยความสามารถมีแรงจูงใจและมีประสบการณ์น้อยนั้น ต้องการให้มีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าคนเหล่านั้นมักมีที่ทำงานไม่พอใจเมื่อผู้บังคับบัญชาควบคุมอย่างจริงจัง
4. บุคคลมีความสามารถในการติดต่อกับบุคคลอื่นไม่เหมือนกัน บางคนช่างพูดช่างเจรจา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ขณะที่บางคนเงียบขรึม รักที่จะอยู่คนเดียว ไม่สังสรรค์กับใคร ซึ่งเรื่องนี้เป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคน อันมีผลให้การทำงานชนิดเดียวกันได้ผลไม่เท่ากัน งานบางงานจึงมีความเหมาะสมเฉพาะคนบางคนเท่านั้น
5. บุคคลมีความรับผิดชอบต่อภารกิจที่ได้รับมอบหมายไม่เท่ากัน บางคนรับผิดชอบต่องานสูง ทุ่มร่างกายแรงใจให้งานสำเร็จและก้าวหน้า เพราะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในผลงานสูง ในทางตรงข้ามบางคนมีความรับผิดชอบน้อยและไม่กระตือรือร้นที่จะทำงาน

¹ Andrew J. Dubrin. Foundations of Organizational Behavior : An Applied Perspective. p. 52-53.

สิ่งที่กำหนดความแตกต่างของมนุษย์ สาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกัน คือ พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

1. พันธุกรรม (Heridity) เป็นตัวกำหนดความแตกต่างประการแรกของบุคคล ทั้งความแตกต่างระหว่างเผ่าพันธุ์ และความแตกต่างภายในเผ่าพันธุ์ หรือแม้แต่ภายในครอบครัวเดียวกัน

พันธุกรรมเป็นกระบวนการถ่ายทอดลักษณะของบรรพบุรุษไปสู่รุ่นลูกหลาน โดยมี ยีนส์ (Genes) เป็นตัวนำลักษณะต่างๆ สิ่งถ่ายทอดทางพันธุกรรม ได้แก่

1.1 ลักษณะทางกาย เป็นลักษณะทางร่างกายที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน เช่น ลักษณะของรูปร่าง อ้วน-ผอม สูง-เตี้ย ลักษณะของจมูกโด่ง-แบน สีผม สีน้ำตาล สีผิว แลเพศคือหญิง-ชาย เป็นต้น

1.2 ความบกพร่องทางร่างกายหรือความสามารถพิเศษ บุคคลอาจได้รับการถ่ายทอดลักษณะบกพร่องทางกายบางอย่างมาจากพ่อแม่หรือบรรพบุรุษ เช่น โรคหืด โรคภูมิแพ้ โรคลมบ้าหมู คีรษะล้าน ตาบอดสี ฯลฯ บ้างอาจได้รับการถ่ายทอดด้านความสามารถหรือความถนัดพิเศษในด้านต่าง ๆ เช่น ดนตรี ศิลปะ เป็นต้น

1.3 สติปัญญาหรือความสามารถในการเรียนรู้ ลักษณะทางสติปัญญาของมนุษย์ ถูกกำหนดมาแล้วตั้งแต่เกิด จากการถ่ายทอดทางลักษณะทางกรรมพันธุ์ ซึ่งสังเกตเห็นความแตกต่างทางสติปัญญาของบุคคลจากความสามารถการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในแต่ละสถานการณ์

1.4 อัตราความเจริญเติบโต แม้ว่าบุคคลจะมีแบบของการเจริญเติบโตเดียวกัน แต่อาจมีอัตราการเจริญเติบโตไม่เท่ากัน เช่น เด็กบางคนโตเร็ว บางคนโตช้า บางคนอ้วนง่าย บางคนผอมง่าย เป็นต้น

1.5 แยกลักษณะของบุคคล โทมัส และคณะ¹ (Thomas, etal) ได้ศึกษา ลักษณะเฉพาะซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของมนุษย์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกัน 9 ประการคือ

1.5.1 แยกลักษณะเกี่ยวกับความถี่ของการเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งมีผลต่อความชอบไม่ชอบในการทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น การเคลื่อนไหว การออกแรงหรือใช้กำลัง การป็นป่าย เป็นต้น

¹มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. วิทยาการการสอน. หน่วยที่ 1-7 หน้า 93.

1.5.2 เอกลักษณะเกี่ยวกับจังหวะการทำงานของอวัยวะในร่างกายที่มีผลต่อลักษณะนิสัยเฉพาะตัวบางอย่าง เช่น บางคนต้องการอาหารปริมาณมากกว่าบุคคลอื่น บางคนหลับยากตื่นง่าย แต่บางคนหลับง่ายตื่นยาก เป็นต้น

1.5.3 เอกลักษณะในการมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ๆ เป็นลักษณะของบุคคลที่ชอบหรือไม่ชอบเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ หรือสถานการณ์ที่ตนไม่คุ้นเคย เช่น เมื่อพบคนแปลกหน้า บางคนจะเข้าไปทักทาย แต่บางคนพยายามหลีกเลี่ยงหรือแสดงท่าหวาดหวั่น เป็นต้น

1.5.4 เอกลักษณะในการปรับตัว หมายถึง ความสามารถของคนในการปรับตนเองให้คุ้นเคยกับผู้อื่นหรือสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้เร็วช้าเพียงใด

1.5.5 เอกลักษณะเกี่ยวกับขีดความอดทนต่อการมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งเร้า บุคคลจะมีขีดความอดทนหรือความไวในการแสดงพฤติกรรมโต้ตอบต่อสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น ในอุณหภูมิระดับเดียวกัน บางคนรู้สึกหนาว บางคนรู้สึกเฉย ๆ แต่บางคนรู้สึกร้อน เป็นต้น

1.5.6 เอกลักษณะเกี่ยวกับระดับความเข้มหรือความรุนแรงในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า บางคนมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่มากระตุ้นเพียงเล็กน้อย ในขณะที่บางคนอาจตอบสนองสิ่งเร้าเดียวกันนั้นอย่างรุนแรง

1.5.7 เอกลักษณะเกี่ยวกับลักษณะอารมณ์พื้นฐาน หมายถึง ลักษณะอารมณ์ทั่วไปของบุคคล เช่น บางคนไม่โหง่าย บางคนอารมณ์ดี บางคนเคร่งขรึม บางคนอ่อนไหวง่าย เป็นต้น

1.5.8 เอกลักษณะเกี่ยวกับลักษณะการให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมเฉพาะอย่าง เช่น เมื่อพาเด็กไปยังห้องสมุดของเล่น เด็กคนหนึ่งอาจให้ความสนใจกับของเล่นประเภทอาวุธ แต่อีกคนหนึ่งอาจให้ความสนใจกับของเล่นประเภทเครื่องดนตรี เป็นต้น

1.5.9 เอกลักษณะเกี่ยวกับช่วงความสนใจในขณะที่ทำกิจกรรมแต่ละอย่าง และความสนใจที่กลับมาทำกิจกรรมเดิมซ้ำอีก เช่น บางคนมีช่วงความสนใจต่อการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งสั้นมาก บางคนก็สนใจนาน บางคนเมื่อผ่านกิจกรรมนั้นแล้วก็ผ่านไป ในขณะที่บางคนจะกลับมาให้ความสนใจกิจกรรมเดิมอีก

2. สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มาเกี่ยวข้องกับุคคล มีทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เจ.อาร์. แคนเตอร์ (J. R. Kantor

และ อาร์. เอส วูดเวิร์ธ (R. S. Woodworth) ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมในแง่จิตวิทยาไว้ว่า "เป็นผลรวมของการกระตุ้นต่าง ๆ ที่แต่ละคนได้รับตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตจนกระทั่งตาย"¹ สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อบุคคลแต่ละคนตลอดเวลา และสามารถที่จะสร้างความกดดันหรือทำให้เกิดความสบายทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ นอกจากนี้ยังมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลด้วย

สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลโดยผ่าน 2 กระบวนการ คือ การเรียนรู้ และสังคมประกิต

การเรียนรู้² (Learning) คือกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการมีวุฒิภาวะ สภาพความเจ็บป่วย การเหน็ดเหนื่อย หรือฤทธิ์ของยา

การเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในพฤติกรรมทั้งปวงของมนุษย์ เพราะตลอดชีวิตของมนุษย์จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ตลอดจนพฤติกรรมและการตอบสนองสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น

สังคมประกิต (Socialization) เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของมนุษย์ที่เน้นการเรียนรู้ในลักษณะของการรับเอาอิทธิพลของสังคมที่บุคคลนั้นสังกัด ดังที่ เอ็ดวิน พี ฮอลแลนเดอร์ (Edwin P. Hollander) กล่าวว่า สังคมประกิต คือ การเรียนรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับวิธีการของแต่ละสังคมหรือของกลุ่มอย่างเพียงพอ เพื่อทำหน้าที่ตามแนวทางของสังคมนั้น ๆ ได้³

สังคมประกิตจึงเป็นการเตรียมบุคคลของกลุ่มของสังคมนั้นๆ ให้มีลักษณะเป็นไปตามที่สังคมนั้นคาดหวัง เริ่มต้นตั้งแต่วัยทารกไปจนตลอดทุกช่วงของชีวิต ทุกคนต้องเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามเกณฑ์ปทัสสถานของกลุ่มสังคมนั้นๆ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม แนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคมให้สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมต่อไป

¹มหาวิทยาลัยรามคำแหง. จิตวิทยาทั่วไป. หน้า 55.

²มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. จิตวิทยาทั่วไป. อ้างจาก Hergenhahn, 1976 หน้า 340.

³Edwin P. Hollander. Social Psychology. p.119.

ความต้องการของมนุษย์

ในการดำรงชีพของมนุษย์ มนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อสนองความต้องการของตนที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งอาจเป็นความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ เมื่อมนุษย์เกิดความต้องการขึ้นมา มนุษย์ย่อมจะต้องพยายามกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการนั้น ความต้องการของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สถานการณ์ และไม่มีที่สิ้นสุด หากความต้องการใดได้รับการสนองตอบแล้ว ความต้องการอื่น ๆ จะเข้ามาแทนที่

ความต้องการเป็นภาวะทางจิตใจอย่างหนึ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์จะเป็นไปในลักษณะใดขึ้นอยู่กับว่า ขณะนั้นมนุษย์ต้องการอะไรเป็นสำคัญ ความต้องการของมนุษย์อาจเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ (Natural Needs) หรือเกิดขึ้นเนื่องจากการสะสมของประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล (Acquired Needs)

ประเภทของความต้องการ ความต้องการของมนุษย์แบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) หรือความต้องการขั้นต้น (Primary Needs) ซึ่งได้แก่ ความต้องการ อาหาร น้ำ อากาศ การพักผ่อน หลับนอน ความต้องการทางเพศ ฯลฯ ความต้องการนี้เป็นความจำเป็นด้านร่างกาย เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด และดำรงเผ่าพันธุ์สืบต่อไป

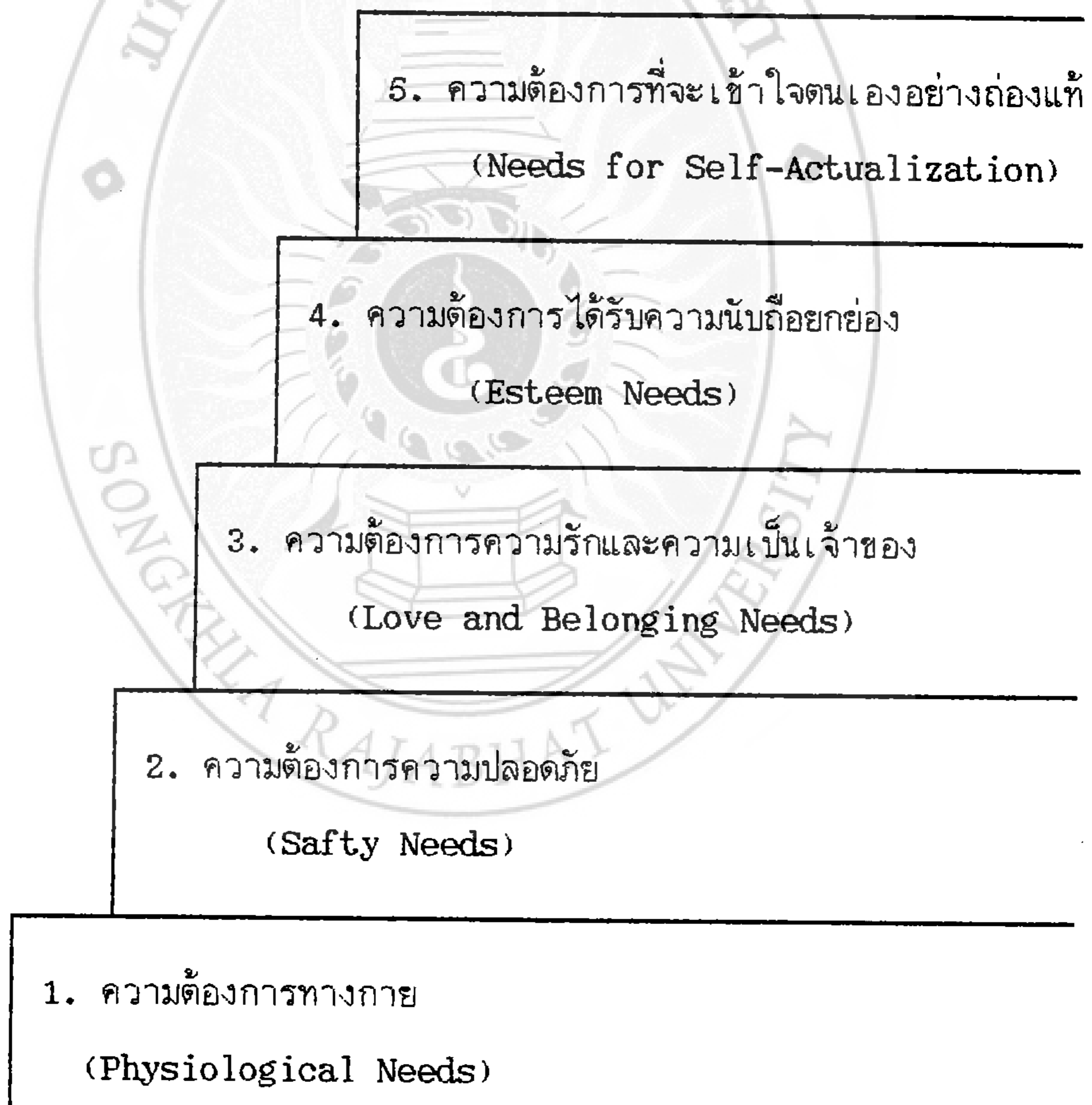
2. ความต้องการด้านสังคมหรือด้านจิตใจ (Social or Psychological Needs) บางครั้งก็เรียกว่า ความต้องการขั้นที่สอง (Secondary Needs) เป็นความต้องการที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม สลับซับซ้อนและไม่ชัดเจน อันมีผลเนื่องมาจากการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น ต้องการการยอมรับ ต้องการเป็นเจ้าของ ต้องการมีศักดิ์ศรี ต้องการแข่งขัน เป็นต้น ความต้องการด้านนี้มีความสำคัญต่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง

แม้ว่าจะมีการแบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็นสองอย่างดังกล่าวแล้วนั้น แต่สภาพความเป็นจริงแล้ว ร่างกายของมนุษย์กับจิตใจแยกกันไม่ได้ สภาพร่างกายมีผลต่อจิตใจ และสภาพทางจิตใจก็มีผลต่อร่างกายเช่นกัน

ทฤษฎีความต้องการ นักจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์และได้เสนอเป็นทฤษฎีไว้มีหลายท่าน ที่สำคัญคือ มาสโลว์

ในปี ค.ศ.1954 มาสโลว์ ได้เสนอทฤษฎีการตอบสนองความต้องการ (A Theory of Need Gratification) หรือทฤษฎีพัฒนาแรงจูงใจ¹ (A Theory of Growth Motivation) ขึ้นเพื่ออธิบายว่าความต้องการของมนุษย์ (The Hierarchy of Needs) เป็นไปตามลำดับชั้น เริ่มจากชั้นต่ำไปสู่ชั้นสูง เมื่อความต้องการชั้นหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการชั้นที่สูงกว่าเป็นลำดับต่อไปจะเข้ามาแทนที่ ดังนั้นความต้องการของคนเราจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ

ลำดับชั้นความต้องการตามทฤษฎีของมาสโลว์มี 5 ชั้น ชั้นที่ 1-4 จัดว่าเป็นความต้องการชั้นต่ำ ส่วนชั้นที่ 5 จัดว่าเป็นความต้องการชั้นสูง ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิดังนี้

แหล่งที่มา : Abraham H. Maslow, Motivation and Personality. p.91

¹พรณี ชูทัย. จิตวิทยาการเรียนการสอน. หน้า 200.

1. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานเพื่อการดำรงชีพ ได้แก่ ความต้องการในเรื่องน้ำดื่ม อาหาร ออกซิเจน และความต้องการทางเพศ คนเราจะไม่คิดแสวงหาความต้องการด้านอื่น ๆ เลย หากยังไม่ได้รับการตอบสนองทางร่างกายที่เพียงพอต่อการมีชีวิต เช่น คนที่ไปติดอยู่บนเกาะร้างซึ่งไม่มีน้ำดื่มทาน จะยอมดื่มแม่น้ำปัสสาวะเพียงเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้เท่านั้น

2. ความต้องการด้านความปลอดภัย (Safety Needs) เมื่อสิ่งจำเป็นด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะมีความต้องการเพิ่มขึ้น เป็นความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่โดยปราศจากอันตราย ความหวาดกลัว ความเจ็บป่วยและการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ เช่น คนไทยนิยมรับราชการทั้งที่เงินเดือนไม่มากนัก เพราะรู้สึกมั่นคงปลอดภัยกว่าอาชีพอื่น ๆ นั่นเอง

3. ความต้องการความรักและการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Love and Belongion Needs) หรือความต้องการด้านสังคม (Social Needs) เพื่อได้รับความปลอดภัยแล้ว ความต้องการขั้นต่อมาคือ ต้องการให้ตัวเองได้รับความรักความเอาใจใส่จากผู้อื่น ตลอดจนยอมรับเข้าเป็นกลุ่มพวกเดียวกัน เมื่อใดที่มนุษย์รู้สึกว่าผู้อื่นไม่สนใจไม่ต้องการ จะเกิดความรู้สึกเหงา และว่าเหว่มาก จึงต้องแสวงหาความรักและการยอมรับด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นการชดเชย เช่น ผู้ที่ขาดความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่พี่น้อง ก็ยังต้องการความรักจากเพื่อนและผู้อื่นมากเป็นพิเศษ

4. ความต้องการการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่เพิ่มขึ้นหลังจากได้รับความรักความเอาใจใส่เพียงพอกับความ ต้องการแล้ว มนุษย์ต้องการให้ตนเองมีคุณค่าในสายตาของตนเองและผู้อื่น อันเป็นผลจากการใช้ความรู้ความสามารถของตนให้ประสบผลสำเร็จหรือเกิดความก้าวหน้าทางสถานภาพด้านสังคม เช่น ตำแหน่ง ชื่อเสียง เกียรติยศ เป็นต้น เนื่องจากเป้าหมายที่แต่ละคนต้องการการยกย่องนับถือ อาจเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้คนจำนวนมากหลงติดอยู่กับความต้องการในขั้นนี้ เพราะมีความรู้สึกว่ายังไม่ได้รับหรือได้รับไม่เพียงพออยู่ตลอดเวลา

5. ความต้องการเข้าถึงตนเองอย่างถ่องแท้ (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงของมนุษย์ที่ต้องการจะรู้จักและเข้าใจตนเอง รู้ความถนัดความสามารถของตน รู้ถึงจุดดีจุดด้อยของตน และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อทำสิ่งที่ต้องการด้วยใจรักอย่างแท้จริง ไม่ใช่ทำเพื่อต้องการการยอมรับจากผู้อื่น หรือเพื่อชื่อเสียง เกียรติยศ อีกต่อไป

บุคคลที่พัฒนาถึงความต้องการขั้นที่ 5 นี้ จะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติดังนี้ คือ ทำอะไรอย่างมีเป้าหมาย เข้าใจและเห็นอกเห็นใจกับผู้อื่น รับผิดชอบต่อความเป็นจริงได้ชัดเจน ยอมรับและอ่อนโยนต่อธรรมชาติ มีอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ มีอารมณ์ขัน มีความเชื่อมั่นในตนเอง อยู่เหนือการครอบงำทางวัฒนธรรม มีธรรมะและจริยธรรมสูง

ที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า มนุษย์มีความต้องการมากมายหลายอย่าง แต่ในแง่ของมนุษย์สัมพันธ์ มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกันทุกคน ดังที่วิจิตร อวระกุล¹ ได้เสนอไว้คือ

1. ความรู้สึกเป็นคนที่สำคัญ ฉะนั้นจึงทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าเขาเป็นคนสำคัญต่อตัวเราและคนอื่น ๆ
2. การได้รับความนับถือยกย่อง ดังนั้นจึงหมั่นฝึกหัดยกย่องผู้อื่น โดยพยายามมองหาและกล่าวถึงส่วนที่ดีที่เด่นของเขา
3. อยากให้คนอื่นรักและชอบตน มนุษย์เราจะรู้สึกปลาบปลื้มใจยิ่งนัก เมื่อรู้สึกว่ามีความรักชอบมากมาย จึงทำให้เขาเกิดความรู้สึกอันนี้
4. มนุษย์ทุกคนอยากสบาย แต่เกียจคร้านและต้องการเพื่อนที่เกียจคร้านเหมือนเขา จึงบอกว่าท่านเกียจคร้านมากกว่าเขาเสียอีก เขาจะอุ่นใจขึ้นและอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นสุข และรักที่จะคบท่าน ไปอีกนาน

ความปรารถนาทั้ง 4 ประการดังกล่าว เป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหาเป็นอย่างมาก ในการติดต่อสัมพันธ์กัน

จากความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานของมนุษย์ จะเป็นแนวทางที่ต่อการสร้างสรรค์มิตรภาพกับเพื่อนมนุษย์ และเพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจมนุษย์มากขึ้น จึงใคร่ขอเสนอแนวคิดของ เดวิส² (Davis) เกี่ยวกับมนุษย์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์ โดยสรุป ดังนี้

1. บุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน (Individual Differences) บุคคลโดยทั่วไปนั้นถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วจะเห็นได้ว่าเหมือน ๆ กันไปหมด แต่ที่จริงแล้วบุคคลแต่ละคนจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว (Uniqueness) นั่นคือ แต่ละคนจะแตกต่างไปจากคนอื่นในเรื่องอารมณ์ สติปัญญา ร่างกาย (ซึ่งหมายถึง รูปร่าง ลักษณะ เชื้อชาติ ความสมบูรณ์) และ

¹วิจิตร อวระกุล. เทคนิคมนุษยสัมพันธ์ หน้า 36-37.

²Davis, Kieth. Human Relation in Business. p.15-18.

สังคม (ซึ่งหมายถึงการศึกษา เศรษฐกิจ ครอบครัว วัฒนธรรม เกียรติยศ ชื่อเสียง ความเชื่อถือ ตลอดจนศาสนาที่ศรัทธาับถือ)

ดังนั้นการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เราไม่ควรคาดหวังที่จะให้คนอื่นคิดและปฏิบัติเหมือนเรา ขณะเดียวกัน เราก็ไม่จำเป็นต้องคิดหรือปฏิบัติเหมือนคนอื่น

2. การคำนึงถึงบุคคลในลักษณะส่วนรวมทั้งหมด (A Whole Person) บุคคลจะมีลักษณะหลาย ๆ ประการประกอบขึ้นเป็นตัวของเขาไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางกายภาพ เรื่องทางจิตใจ เรื่องชีวิตส่วนตัว เรื่องความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ฯลฯ แต่ละเรื่องมิได้แยกจากกัน และจะมีผลกระทบถึงกับเพราะทุกเรื่องจะผสมผสานเป็นตัวของเขาเองทั้งหมด ในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลนั้น เราไม่อาจเลือกติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แต่จะต้องติดต่อกับบุคคลในลักษณะส่วนรวมทั้งหมด

3. พฤติกรรมของบุคคลจะต้องมีสาเหตุ (Caused Behavior) สาเหตุที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้น มาสโลว์¹ กล่าวว่า เกิดจากแรงจูงใจในการค้นหาเป้าหมายที่ทำให้ชีวิตของเขาได้รับความสมปรารถนา และได้รับในสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง ด้วยเหตุนี้ เราจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงสาเหตุของพฤติกรรม เพื่อจูงใจให้บุคคลสนองความต้องการของเขาตามที่เขาคิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น มิใช่การทำตามความคิดเห็นของผู้อื่น การเข้าใจถึงสาเหตุพฤติกรรมของแต่ละคน จะทำให้การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นสะดวกง่ายดายขึ้น และมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

4. ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ตามปรัชญาสากล เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 กล่าวถึงการรับรองและประกาศถึงสิทธิมนุษยชน อารัมภกถาและมาตรา 1 ซึ่งมีข้อความว่า :

...การรับรองศักดิ์ศรีและสิทธิอันเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนนั้น คือหลักแห่งเสรีภาพความเป็นธรรมและสันติภาพในโลก...

...การไม่คำนึงถึงและการเหยียดหยามสิทธิของมนุษย์ ย่อมมีผลคือการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความขุ่นเคือง เคียดแค้นความปรารถนาอันสูงสุดของคน

¹ Maslow, A.H. Human Relations at Work. p. 35-36.

สามัญทั่วไปก็คือปรารถนาให้โลกเรานี้เป็นสถานที่ซึ่งมนุษย์มีเสรีภาพในการพูด และในการนับถือศาสนา กับพ้นจากความกลัวและความยากจน...

มนุษย์ทุกคนเกิดมาย่อมเป็นอิสระและมีความเสมอภาคในศักดิ์ศรีและในสิทธิ มีเหตุผลและมีความรู้สึก ฉะนั้น จึงควรจะปฏิบัติต่อกันด้วยจิตที่มีภราดรภาพ¹

ความเป็นมนุษย์จึงมีค่ายิ่งสำหรับผู้เป็นเจ้าของ และเมื่อใดมีความรู้สึกว่าคุณค่าอันนั้นถูกควบคุมแล้ว เขาจะทำอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อปกป้องศักดิ์ศรีของตน ดังนั้นในการติดต่อสัมพันธ์กับมนุษย์จึงควรกระทำด้วยความเคารพและตระหนักในศักดิ์ศรีของเขาไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใคร มีสถานภาพหรือฐานะอย่างไร บุคคลนั้นก็ทำตามเป็นมนุษย์เฉกเช่นคนทั่วไป

ที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นเกี่ยวกับการเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานบางประการของพฤติกรรมมนุษย์ในแง่ธรรมชาติมนุษย์ ความแตกต่าง และความต้องการ จะทำให้มองเห็นภาพรวมของมนุษย์โดยคร่าว ๆ อันเป็นการปูทางสู่การเข้าใจพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของบุคคล

---

¹โลล์ ทูซิ่ง. จิตวิทยาเพื่อชีวิตที่ดี. แปลจาก Psychology for Better โดย วารุณี อมรทัต หน้า 36.